

**G‘AZALKENT SHAHRIDAGI TOJIK DIASPORASI:
ETNIK IDENTITET VA XALQARO SIYOSIY INTEGRATSIYA
KONTEKSTIDA O‘ZBEKISTON–TOJIKISTON
MUNOSABATLARIGA TA’SIRI**

Xudoyberdiyev Diyorbek Xasan o‘g‘li

Alfraganus University Xalqaro munosabatlar yo‘nalishi

2-bosqich talabasi

Ilmiy rahbar: katta o‘qituvchi Madiyor Turdiyev

Annotatsiya: Mazkur maqolada G‘azalkent shahri hududida istiqomat qiluvchi tojik diasporasining etnik identiteti va ularning O‘zbekiston–Tojikiston o‘rtasidagi xalqaro siyosiy integratsiyadagi roli tahlil qilinadi. Etnik guruhning ijtimoiy, madaniy va siyosiy faolligi, shuningdek, ularning o‘z tarixiy ildizlariga sodiqlik darajasi zamonaviy xalqaro munosabatlarga qanday ta’sir ko‘rsatayotgani muhokama qilinadi. Metod sifatida etnografik kuzatuv, yarim strukturaviy intervyular va arxiviy hujjatlar tahlilidan foydalanilgan. Tadqiqot natijalari G‘azalkentdagi tojik diasporasi millatlararo totuvlik, chegaraoldi hamkorligi va madaniy diplomatiya vositasida ikki davlat o‘rtasidagi ishonchni mustahkamlashda vositachi rolini o‘ynayotganini ko‘rsatdi. Ushbu maqola milliy identitetning xalqaro siyosiy kontekstdagi ahamiyatini ochib berish bilan birga, Markaziy Osiyodagi transchegaraviy etnik guruhlar o‘rganilishida yangi yondashuvni taklif etadi.

Kalit so‘zlar: Tojik diasporasi, G‘azalkent, etnik identitet, xalqaro integratsiya, O‘zbekiston–Tojikiston munosabatlari, madaniy diplomatiya, transchegaraviy etnoslar.

Аннотация: В данной статье рассматривается этническая идентичность таджикской диаспоры, проживающей в городе Газалкент, и её влияние на международную политическую интеграцию между Узбекистаном и Таджикистаном. Особое внимание уделено социальной активности, культурной самобытности и степени сохранения исторической памяти среди представителей диаспоры. В качестве методов исследования использованы этнографическое наблюдение, полуструктурированные интервью и анализ архивных источников. Полученные результаты демонстрируют, что таджикская диаспора Газалкента играет посредническую роль в укреплении доверия между двумя странами через межэтническое согласие, приграничное сотрудничество и культурную дипломатию. Статья представляет собой попытку нового взгляда на изучение трансграничных этнических групп в Центральной Азии в контексте международной политики.

Ключевые слова: Таджикская диаспора, Газалкент, этническая идентичность, международная интеграция, отношения Узбекистана и Таджикистана, культурная дипломатия, трансграничные этносы.

Abstract: This article examines the ethnic identity of the Tajik diaspora residing in the city of Gazalkent and its influence on the international political integration between Uzbekistan and Tajikistan. The study explores the diaspora's socio-cultural engagement, political awareness, and the degree of historical continuity shaping their role in contemporary international relations. Methodologically, the research is grounded in ethnographic observation, semi-structured interviews, and archival analysis. Findings reveal that the Tajik diaspora in Gazalkent acts as a mediating force in fostering trust between the two nations through interethnic harmony, cross-border cooperation, and cultural diplomacy. The article proposes a novel analytical lens for understanding the role of transboundary ethnic groups in Central Asia within the broader framework of international relations.

Keywords: Tajik diaspora, Gazalkent, ethnic identity, international integration, Uzbekistan–Tajikistan relations, cultural diplomacy, transboundary ethnic groups.

I. KIRISH VA MAVZUNING DOLZARBLIGI

Markaziy Osiyodagi etnik tarkibning murakkabligi va tarixiy ildizlarga boyligi, ushbu hududdagi davlatlararo munosabatlarga ko‘p qatlamli ta’sir ko‘rsatib kelmoqda. Xususan, O‘zbekiston va Tojikiston o‘rtasidagi munosabatlar faqat ikki tomonlama siyosiy va iqtisodiy aloqalar bilan cheklanmay, balki chegaradosh hududlarda yashovchi etnik guruhlar, xususan, tojik diasporasi orqali ham shakllanmoqda. G‘azalkent shahri ana shunday strategik nuqtalardan biri bo‘lib, u yerda istiqomat qiluvchi tojik diasporasi nafaqat mahalliy ijtimoiy-madaniy muhitning, balki mintaqaviy siyosiy integratsiyaning faol subyektiga aylanib bormoqda.

Tojik diasporasi o‘zining etnik identitetini saqlagan holda, O‘zbekiston fuqarolik tamoyillariga integratsiyalashuv jarayonida muhim ijtimoiy ko‘priikka aylanmoqda. Bu jarayon diasporaning til, din, urf-odatlar va madaniyat orqali o‘zligini namoyon etish va saqlab qolish harakati bilan birga, ikki davlat o‘rtasidagi ishonch va yaqinlikning mustahkamlanishiga ham xizmat qilmoqda. Bunday kontekstda etnik identitet va xalqaro siyosiy integratsiyaning o‘zaro bog‘liqligini tadqiq etish, Markaziy Osiyodagi millatlararo barqarorlik va madaniy diplomatiya uchun nazariy va amaliy ahamiyat kasb etadi [1/26-39].

Mazkur maqola G‘azalkentdagi tojik diasporasi misolida etnik identitetning nafaqat ijtimoiy o‘zlik sifatida, balki xalqaro siyosiy o‘zgarishlarda vositachi kuch sifatida namoyon bo‘layotganini ko‘rsatishni maqsad qiladi. Bu borada olib borilgan ilmiy izlanishlar asosan keng milliy diasporalar yoki umumiy integratsiya siyosati darajasida amalga oshirilgan bo‘lsa-da, lokal darajadagi — ya’ni G‘azalkent kabi aniq hududdagi tojik diasporasining real ta’siri, ijtimoiy ko‘rinishi va siyosiy potentsiali hali yetarlicha o‘rganilmagan.

Mavzuning dolzarbligi, birinchi navbatda, O‘zbekiston–Tojikiston munosabatlarining yangi bosqichga kirgani, yaqinlashuv siyosatining turli bosqichlarida diasporaviy kuchlar strategik rol o‘ynayotganida namoyon bo‘ladi. Aynan mana shu o‘zaro ishonch, ko‘p asrlik tarixiy qo‘shnichilik va transchegaraviy identitetlar fonda G‘azalkentdagi tojik diasporasi xalqaro munosabatlar kontekstida nafaqat ob‘ekt, balki faol sub‘yekt sifatida o‘rganilishini taqozo etmoqda [2/88] .

II. METODOLOGIYA

Mazkur tadqiqotda G‘azalkent hududidagi tojik diasporasining etnik identiteti va xalqaro siyosiy integratsiyadagi vositachilik roli sotsiologik, antropologik va siyosiy tahlil metodlari uyg‘unligida yondashilgan. Tadqiqot jarayonida sifatli (qualitative) metodologiya asosiy o‘rin tutgan bo‘lib, bu yondashuv etnik guruhning ichki ijtimoiy dinamikasi, o‘zlik anglash jarayonlari va tashqi siyosiy kontekst bilan munosabatini chuqur tahlil qilish imkonini berdi.

Tadqiqot doirasida quyidagi usullardan foydalanildi:

1. **Etnografik kuzatuv** – G‘azalkentdagi tojik diasporasining kundalik hayoti, madaniy amaliyotlari va jamoaviy muomalasi to‘g‘ridan-to‘g‘ri ijtimoiy muhitda kuzatilib, xalqning o‘z madaniyatini qanday saqlab qolayotgani va namoyon etayotganiga e‘tibor qaratildi. Ushbu kuzatuvlar 2024-yil sentabr–2025-yil mart oylarida 6 oy davomida olib borildi.

2. **Yarim strukturaviy intervyular** – Diasporaning turli qatlam vakillari, jumladan, o‘qituvchilar, mahalliy faollar, yoshlardan iborat 25 nafar respondent bilan chuqur suhbatlar tashkil etildi. Intervyular orqali etnik o‘zlikni anglash, O‘zbekiston va Tojikiston bilan bo‘lgan munosabatlar, davlat siyosatiga nisbatan ishonch darajasi kabi masalalar yoritildi.

3. **Hujjatlar tahlili (documentary analysis)** – O‘zbekiston va Tojikiston o‘rtasidagi diplomatik hujjatlar, madaniy hamkorlik shartnomalari, hududiy taraqqiyot rejalari va diasporaga oid mahalliy ijtimoiy siyosat hujjatlari o‘rganildi. Bu orqali diasporaning siyosiy makondagi formal pozitsiyasi aniqlashtirildi.

4. **Komparativ tahlil** – G‘azalkentdagi tojik diasporasining o‘ziga xos xususiyatlari boshqa transchegaraviy diasporalar, jumladan, Farg‘ona vodiysidagi qozoq, qoraqalpoq va qirg‘iz etnik guruhlari bilan qiyosiy tahlil qilindi. Bu yondashuv etnik identitet va integratsiya o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni chuqur anglash imkonini berdi [4/157-163] .

Tadqiqotning ilmiy ishonchliligi (validity) va haqiqiyligi (reliability) manbalarni tanlashda aniqlik va tanqidiy yondashuv, respondent tanlashda esa ijtimoiy-gender tenglik, yosh farqi va ta‘lim darajasidagi muvozanat orqali ta‘minlandi. Shuningdek, tadqiqot davomida axloqiy me‘yorlarga qat‘iy amal qilinib, barcha suhbatdoshlarning shaxsiy roziligi olingan va ularning anonimligi saqlangan.

Mazkur metodologik yondashuv G‘azalkentdagi tojik diasporasining nafaqat ijtimoiy portretini chizishga, balki uning xalqaro siyosiy jarayonlardagi bevosita va bilvosita ta’sirini empirik ma’lumotlar orqali aniqlashga xizmat qildi.

III. NATIJALAR VA MUHOKAMA

O‘tkazilgan etnografik kuzatuvlar, yarim strukturaviy intervyular va hujjatlar tahlili natijasida G‘azalkentdagi tojik diasporasi nafaqat o‘zining mahalliy ijtimoiy-madaniy maydonida faol ishtirokchi ekanligi, balki O‘zbekiston–Tojikiston o‘rtasidagi xalqaro munosabatlar kontekstida ham bevosita ijobiy rol o‘ynayotganini ko‘rsatdi. Tadqiqot davomida bir nechta muhim jihatlar aniqlandi:

1. Etnik identitetning o‘ziga xos shakllanishi

Tojik diasporasi vakillari orasida o‘z milliy identitetini saqlab qolish kuchli bo‘lishiga qaramay, O‘zbekiston fuqaroligiga sodiqlik va davlat siyosatiga moslashish istagi yuqori darajada kuzatildi. Intervyular davomida respondentlarning 80% dan ortig‘i o‘zini “tojik millatiga mansub o‘zbekistonlik” deb ta’riflagan bo‘lib, bu identitetning ikkilik (dual) tabiatini ko‘rsatadi. Ular bir vaqtning o‘zida tojik madaniy merosini asrashga harakat qilgan holda, o‘zbek jamiyatiga integratsiyalashgan holatda faoliyat yuritmoqdalar. Bu holat diasporaning ko‘prik rolini bajarish salohiyatini kuchaytiradi.

2. Ijtimoiy kapital va transchegaraviy aloqalar

G‘azalkentdagi tojiklar Tojikiston bilan madaniy, oilaviy va iqtisodiy aloqalarni saqlab qolgan holda, ikki davlat o‘rtasidagi norasmiy diplomatik yo‘llarni shakllantirishda muhim sub’yektga aylangan. Ayrim suhbatdoshlar muntazam ravishda Tojikiston bilan aloqada bo‘lishlarini, ayniqsa oilaviy marosimlar, ta’lim va ish bilan bog‘liq tashriflar orqali chegaraviy harakatlilikni amalga oshirishayotganini bildirgan. Bu aloqalar nafaqat shaxsiy darajada, balki ijtimoiy tarmoq (social network) shaklida kengaymoqda.

3. Madaniy diplomatiya va ishonch ko‘priklari

Tojik diasporasi mahalliy darajada o‘z madaniy qadriyatlarini nishonlash (Navro‘z, to‘ylar, folklor chiqishlari) orqali ko‘pmillatli muhitda ijobiy ko‘rinish yaratmoqda. Bu esa mahalliy hokimiyatlar tomonidan ham qo‘llab-quvvatlanmoqda. Bunday ijobiy madaniy aloqalar O‘zbekistonning mintaqaviy barqarorlik siyosati bilan hamohang bo‘lib, davlatlararo darajadagi ishonchni mustahkamlashda muhim vositaga aylanmoqda [3/51-53].

4. Diasporaning siyosiy ong darajasi

Intervyular davomida respondentlar O‘zbekiston va Tojikiston o‘rtasidagi siyosiy islohotlar va chegara ochiqligi borasidagi ijobiy siljishlarni katta umid va mamnuniyat bilan qarshi olayotgani aniqlandi. Ular bu jarayonlarni o‘zlarining ijtimoiy farovonligiga bevosita ta’sir qiluvchi omil sifatida ko‘rmoqda. Shu bilan birga, diasporaning ba’zi a’zolari hali ham chegarada byurokratik to‘siqlar, madaniy aloqa uchun zarur infratuzilmalarning cheklanganligi kabi muammolar mavjudligini qayd etdi.

TAHLILIY YAKUN

Olingan natijalar shuni ko'rsatmoqdaki, G'azalkentdagi tojik diasporasi xalqaro siyosiy integratsiya jarayonlarida ijtimoiy vositachi, madaniy ko'prik va norasmiy diplomatik kanallarni shakllantiruvchi subyekt sifatida maydonga chiqmoqda. Etnik identitetga sodiqlik va fuqarolik ongining uyg'unlashuvi orqali ular O'zbekistonning ko'pmillatli siyosiy tizimi va Tojikiston bilan aloqalaridagi o'zaro uyg'unlik modelini ifodalaydi.

Ushbu holat nafaqat O'zbekiston–Tojikiston munosabatlari uchun, balki umuman olganda, Markaziy Osiyo davlatlari o'rtasidagi transchegaraviy etnik guruhlar orqali erishiladigan mintaqaviy barqarorlik va madaniy hamkorlikning yangi konseptual asoslarini yaratishga xizmat qilishi mumkin. Tadqiqot, shu bilan birga, etnik diasporalarning faqat passiv kuzatuv ob'ekti emas, balki faol siyosiy va madaniy sub'yekt sifatida o'rganilishi lozimligini yana bir bor tasdiqlaydi.

IV. XULOSA

Yuqoridagi tahlillar asosida aniqlanishicha, G'azalkentdagi tojik diasporasi nafaqat mahalliy ijtimoiy-madaniy hayotda faol ishtirok etayotgan etnik guruh sifatida, balki O'zbekiston–Tojikiston o'rtasidagi xalqaro munosabatlar dinamikasida ijtimoiy vositachi va madaniy ko'prik rolini bajarayotgan strategik sub'yekt sifatida namoyon bo'lmoqda. Ularning etnik identitetni saqlagan holda fuqarolik tizimiga integratsiyalashuvi, transchegaraviy aloqalarni davom ettirayotgani va madaniy diplomatiyadagi ishtiroki mintaqaviy siyosatning barqarorlikka asoslangan modelini shakllantirishda katta ahamiyat kasb etmoqda.

Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, G'azalkent tojik diasporasining ijtimoiy ongida "milliylik" va "fuqarolik" tushunchalari qarama-qarshi emas, balki bir-birini to'ldiruvchi komponent sifatida shakllanmoqda. Bu holat Markaziy Osiyo davlatlari uchun transchegaraviy etnoslar orqali mintaqaviy integratsiyani ilgari surishning amaliy imkoniyatlarini ochib beradi. Shu bilan birga, diasporaning siyosiy jarayonlardagi ishtirokini faollashtirish, ularning ijtimoiy-kultural loyihalarga jalb qilinishini rag'batlantirish va chegaraviy infratuzilmani yaxshilash orqali bu salohiyatni yanada chuqurroq safarbar qilish mumkin [5/23-25].

Ushbu maqola G'azalkentdagi tojik diasporasi misolida ko'rsatilganidek, lokal etnik guruhlar global siyosiy jarayonlarda ham bevosita ishtirokchi bo'lishi mumkinligini ilmiy asosda yoritadi. Shuningdek, u Markaziy Osiyoda etnik diasporalarning rolini faqat ijtimoiy inert kuch emas, balki strategik resurs sifatida baholashga undaydi. Kelgusidagi tadqiqotlar uchun bu yondashuv boshqa chegaraviy mintaqalardagi etnik guruhlar bilan taqqosiy o'rganish, davlat siyosatining diasporalarga nisbatan o'zgaruvchan ta'sirini tahlil qilish va madaniy diplomatiya vositalarini chuqurroq tadqiq etish imkonini beradi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. **Ancerov, A. V. (2018).** *Transgranichnye etnicheskiye gruppy v Tsentralnoy Azii: sotsiokulturniy analiz.* Moskva: RAN IEA. 26-39
2. **Saidov, A. (2021).** *O'zbekiston Respublikasida milliy siyosat va fuqarolik jamiyati: taraqqiyot dinamikasi.* Toshkent: O'zbekiston Fanlar akademiyasi nashriyoti. 88-93
3. **Turaev, B. (2020).** *Markaziy Osiyo xalqlari o'rtasida madaniy diplomatiya va transchegaraviy hamkorlik.* – **Xalqaro munosabatlar** jurnali, 22(1), 45–59.
4. **Lewis, D. (2019).** *Understanding the politics of Central Asian borderlands.* – **Journal of Borderlands Studies**, 34(2), 151–170.
<https://doi.org/10.1080/08865655.2019.1573100>
5. **Karimov, Sh. (2023).** *O'zbekiston–Tojikiston munosabatlarining zamonaviy bosqichi va chegaraoldi hamkorlik.* – **Geosiyosat va Diplomatiya** jurnali, 4(3), 17–29.